

СИНЕРГЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

SYNERGISTIC ASPECTS OF REGIONAL CLUSTER POLICY

У статті розглянуто визначення категорії «кластерна політика» в дослідженнях різних науковців та надано авторське трактування. Відзначено, що рівень розвитку кластерної політики в Україні є досить низьким, а її зміст значною мірою формалізований, що уповільнює позитивні зрушення регіонального розвитку. Виявлено основні проблеми реалізації регіональної кластерної політики в умовах трансформаційної економіки. Досліджено синергетичні особливості регіональної кластерної політики, зміст і форми синергетичних ефектів. Зазначено, що регіональна кластерна політика повинна орієнтуватися на активацію процесів інтеграції економічних, соціальних та інших потенціалів регіону, що здатні створювати синергетичний ефект. Сформульовано переваги та недоліки кластерної моделі в стратегіях регіонального розвитку в Україні. Виокремлено основні етапи впровадження регіональної кластерної політики. Визначено базові принципи оцінювання ефективності кластерної політики, серед яких виокремлено принципи відповідності та результативності виконаних заходів, економічної ефективності, соціальної ефективності.

Ключові слова: кластер, кластерна політика, кластерні ініціативи, кластерна концепція, регіональний розвиток, трансформаційна економіка, синергетичні особливості, синергетичний ефект.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зв'язок з науковими та практичними завданнями. Для України є актуальною концепція сталого розвитку. Нестабільна економічна ситуація в країні, зовнішні загрози фінансового та економічного характеру, загострення внутрішніх економічних та соціальних проблем у регіонах, дисбаланс інтересів населення держави та бізнесу актуалізує потребу адаптації практики країн, політика яких зорієнтована на реалізацію концепції регіонального сталого розвитку. Головним способом господарського розвитку регіонів та підвищення конкурентоспроможності підприємств, галузей країни в цілому є кластеризація економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виділення невирішених питань. Науковою школою таких вчених, як М. П. Войнаренко [1], С. І. Соколенко [2] а також В. І. Захарченко, В. Н. Осіпов [3], В. І. Дубницький, І. П. Булєєв [4] розроблено фундаментальні, теоретико-методологічні засади розвитку кластерів. Сучасний світовий досвід формування кластерної політики знайшов своє відображення в працях зарубіжних авторів: А. Маршалла, М. Портера, Т. Андерссона, К. Кетельса, Л. Янга, Т. Харріса та ін. [5–8]. Серед українських варто виділити праці М. Войнаренко, В. Гейця, С. Соколенка, В. Федоренка та ін. [9–11]. Проте цілісної системи уявлень так і не визначено. Відтак, концептуальні основи реалізації кластерної політики в умовах трансформаційної економіки в Україні є недостатньо сформованими. Так, нерозв'язаними в кластерній концепції залишаються питання формування механізмів самоорганізації економічних кластерів і виникнення ефекту синергії в процесі їх формування та розвитку.

Мета статі – визначення синергетичних особливостей кластерної політики.

Викладення основного матеріалу. Обґрунтування отриманих результатів. В умовах трансформаційної економіки в Україні активно заговорили про використання кластерної політики для підвищення конкурентоспроможності галузей, регіонів і усієї країни. Вже протягом кількох років дуже активно використовуються категорії «кластер», «кластерна політика». Однак далі цього справа не йде. На жаль, в Україні переважає формальний підхід до вирішення проблем трансформаційної економіки. Так, дуже часто застосовують новомодні технології поспіхом, не адаптуючи їх до реалій національної економіки, що призводить до величезних витрат часу, людських і фінансових ресурсів при нульовому результаті.

Поступове проникнення у політику ідей кластерного розвитку на рівні уряду та міністерств в Україні починається з 2000 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Кроки держави у напрямі поширення ідей кластерного розвитку української економіки [12, с. 6]

Програма	Суть програми
Державна програма розвитку промисловості на 2003–2011 рр.	передбачає формування технологічних кластерів у пріоритетних напрямках розвитку промисловості, в першу чергу – у найбільш наукомістких і високотехнологічних галузях та виробництвах, які здатні кардинально змінити економічний і науково-технічний потенціал промисловості
Постанова Кабінету Міністрів України № 1001 від 21.06.2006 р. «Про затвердження державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р.»	передбачає створення науково-виробничих кластерів
Програма діяльності Кабінету Міністрів України, затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 14 від 26.01.2008 р.	визнає основними стратегічними орієнтирами економічної політики залучення ресурсного потенціалу регіонів, забезпечення розвитку їх науково-технічного й інноваційного потенціалу, створення умов для формування у кожному регіоні високотехнологічного господарського комплексу, у тому числі на кластерній основі
Проект Концепції створення кластерів в Україні, затверджений у 2008 р.	метою є визначення загальних засад створення та розвитку кластерів для забезпечення високих темпів економічного зростання та диверсифікації економіки, а також з метою створення інноваційних кластерів; заохочення об'єднання малих та середніх підприємств у ділові мережі; формування регіональних кластерів підприємств та інституцій; сприяння створенню регіональних промислових кластерів, передусім у найбільш наукомістких і високотехнологічних галузях та виробництвах, здатних кардинально змінити економічний і науково-технічний потенціал промисловості
Проект Концепції національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів на період до 2015 р.	спрямована на формування та розвиток транскордонних кластерів у рамках проекту німецького бюро технічного співробітництва GTZ «Програма сприяння економічному розвитку та зайнятості» та проекту ЄС «Підтримка сталого регіонального розвитку в Україні»

Перелічені програми кластерного розвитку та стратегії розвитку регіону насправді ніколи повноцінно не реалізуються. При цьому, в переважній більшості стратегій чи проектів стратегій згадується термін «кластер» як інструмент підвищення рівня соціально-економічного розвитку та конкурентоспроможності регіону. Однак наявність частого згадування термінів «кластер» і «кластерна політика» ще не є передумовами розуміння та ефективної реалізації кластерного підходу в управлінні економічним розвитком регіону.

При визначенні концептуальних основ реалізації кластерної політики в умовах трансформаційної економіки доцільно розглянути визначення категорії «кластерна політика» в дослідженнях різних науковців.

Кластерна політика – політика, спрямована на розвиток усієї існуючої господарської агломерації до рівня кластерів, що повинне сприяти більш повному розкриттю потенціалу регіону [6]. При цьому основний акцент робиться на групи взаємопов'язаних галузей.

Кластерна політика ґрунтується на тісній взаємодії бізнесу, органів державної влади і місцевого самоврядування, науково-освітніх установ, повинна створювати стимули для розвитку і підвищення інноваційного потенціалу економічних суб'єктів.

Основними інструментами цієї політики є:

- кластерні ініціативи – програми по стимулюванню розвитку кластерів, які повинні скоординувати зусилля їх учасників по створенню і розвитку кластерів у регіоні;
- кластерні проекти – інвестиційні проекти, що включають маркетингові, фінансові та інші нововведення, спрямовані на інтеграцію і підвищення конкурентоспроможності учасників кластеру;
- програми розвитку кластерів – сукупність кластерних проектів, об'єднаних загальною стратегією [13, 14].

Положенцева Ю. С. розглядає кластерну політику як систему відносин між органами державної влади регіону і господарюючими суб'єктами з приводу підвищення їх конкурентоспроможності на основі формування і розвитку кластерів [15, с. 120].

Панкова М. О. пропонує розглядати кластерну політику як систему державних заходів і механізмів підтримки кластерів, які забезпечують підвищення конкурентоспроможності регіонів, підприємств, що входять у кластер, а також забезпечують впровадження інновацій. Кластерна теорія є однією з сучасних економічних теорій регіонального економічного розвитку, яка вже використовується різними країнами і довела свою ефективність на практиці [16, с. 40].

На думку автора, кластерна політика визначається як комплекс заходів, спрямованих на ефективну взаємодію бізнесу, органів державної влади і місцевого самоврядування, науково-освітніх установ з метою активізації процесів кластеризації за рахунок створення більш сприятливих умов (інституційних, фінансових, економічних, організаційних) для забезпечення високих темпів економічного зростання та диверсифікації економіки, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств, що утворюють кластери.

Розглянемо переваги та недоліки кластерної моделі в стратегіях регіонального розвитку в Україні (табл. 2).

Таблиця 2

Переваги та недоліки кластерної моделі в стратегіях регіонального розвитку в Україні

№	ПЕРЕВАГИ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ
1.	Переважання довгострокових стратегій розвитку та наявність деякого інтересу до кластерного підходу як інструменту підвищення рівня регіонального розвитку, велика кількість кластерних ініціатив.
2.	Синергетичний ефект, що дозволяє залучати до розвитку ресурси інших галузей економіки – освіти, науки, фінансового сектора, сільського господарства, охорони здоров'я тощо завдяки участі цих секторів у кластерах.
3.	Розвиток малих і середніх підприємств завдяки розвитку системи аутсорсингу та субконтрактингу, що сприятиме поглибленню їх співробітництва з великими компаніями та їх спеціалізації, розвитку нішового виробництва та розширенню доступу до фінансових ресурсів для розвитку [17].
4.	Активізація інноваційного розвитку завдяки поширенню співробітництва підприємств з науково-дослідними організаціями, підвищенню інноваційної активності малих та середніх підприємств у кластерах.
5.	Новітні системи організації виробничого процесу та співробітництва у межах кластеру є передумовами розвитку інноваційного менеджменту, що сприяє підвищенню якості й конкурентоспроможності продукції та наближенню її до європейських стандартів.
6.	Підвищення інвестиційної привабливості регіонів і країни в цілому, що зумовлено вищим рівнем довіри інвесторів до розвинутих мережевих структур, ніж до окремих малих компаній, а також гарантіями та пільгами інвесторам з боку держави у випадку участі останньої у кластерних ініціативах [17].
7.	Сприяння формуванню нового бізнесу та бізнес-структур.
НЕДОЛІКИ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ	
1.	В Україні як основне завдання кластерної політики розглядається створення кластерів поряд з таргетуванням (реалізацією господарської політики держави, що виражається у виборі будь-якої економічної "мішені", на яку необхідно впливати, щоб досягти поставлених результатів та мети), що викликає ряд небезпек для економіки.
2.	Концентрація зусиль на тих категоріях кластерів, які розглядаються як стратегічно важливі; у такому випадку багато регіонів, що не володіють відповідними конкурентними перевагами, боротимуться за одні й ті ж підприємства галузі, що користуються підтримкою.
3.	Конкуренція підприємств галузі в цьому випадку формується на основі матеріальних заохочень фірмам, а не на основі первинних умов, вигідних для здійснення їх діяльності.
4.	Централізація економічного розвитку, що є дуже затратною для державного бюджету.
5.	Наявність умов нездорової конкуренції створює загрози у формуванні конкурентоспроможних кластерів.

Таким чином, можна стверджувати, що рівень розвитку кластерної політики в Україні є досить низьким, а її зміст значною мірою формалізований і не дозволяє говорити про позитивні перспективи регіонального розвитку.

До основних проблем реалізації кластерної політики в умовах трансформаційної економіки слід віднести такі:

- механізми дієвої системи регіонального розвитку та інструменти політики регіонального розвитку перебувають на етапі становлення;
- більшість кластерних стратегій дублюють одна одну;
- розробка стратегій і визначення «пріоритетних» кластерів не базується на загальноприйнятих у світовій практиці методиках кластерного картування, практично всі кластери визначені приблизно;
- до процесу розробки стратегій і програм кластерного розвитку практично не залучаються вузи, що функціонують на території регіонів;
- спостерігається практично повна відсутність освітніх програм, націлених на підвищення рівня знань про кластери і кластерну політику.

До позитивного моменту в напрямі формування концептуальних основ розвитку кластерної політики можна віднести прийняття Стратегії регіонального розвитку до 2020 р. з урахуванням практик ЄС.

Інструменти реалізації кластерної політики, на думку провідних експертів, інтегрують у собі такі основні дієві заходи соціально-економічного розвитку країни:

- програми підтримки малого бізнесу, технопарків, промпарків, особливих економічних зон, центрів «трансферу» технологій;
- інвестиційні та венчурні фонди;
- національні проекти;
- цільові й адресні інвестиційні програми [13].

Ключовими принципами побудови державної програми розвитку кластерів є такі [18, с. 55]:

- створення кластерних ініціатив у пріоритетних для держави напрямках, які мають найбільший інноваційний та виробничий потенціал;
- державна підтримка має надаватись обмеженій кількості інноваційних кластерів, які демонструють найкращі результати;
- фокус на залученні до кластерів малих і середніх інноваційних підприємств, які в усьому світі є найважливішими генераторами інновацій у промисловості;
- забезпечення високої гнучкості кластерної програми та можливість її адаптації до мінливих соціально-економічних умов, здатність швидко реагувати на зміни у технологічному середовищі, відкритість до запровадження нових механізмів менеджменту;
- забезпечення науково-дослідною базою для досліджень у рамках кластерів і впровадження інновацій, участь держави у здійсненні досліджень щодо економічної доцільності розроблення того чи іншого інноваційного продукту та перспектив його комерціалізації;
- інтернаціоналізація національних інноваційних кластерів та їхнє включення до глобальних інноваційних мереж через залучення прямих іноземних інвестицій, трансфер технологій та розвиток співробітництва з іноземними інноваційними кластерами;
- визначення чітких критеріїв вимірювання поточних і кінцевих результатів діяльності кластерів, встановлення індикаторів виконання запланованих показників як на рівні окремих кластерів, так і на рівні програми в цілому.

З вищенаведеного можна зазначити, що кластерна політика повинна орієнтуватись на активізацію процесів інтеграції економічних, соціальних та інших потенціалів, що здатні створювати синергетичний ефект. Його використання та трансформація у подальшому розвитку кластерних ініціатив з метою отримання нових можливостей і джерел повинна ґрунтуватися на дослідженнях інформаційно-аналітичного, методологічного та інституційного супроводження.

Інформаційно-аналітичний етап дослідження процесів розвитку кластерної політики повинен орієнтуватися на аналізі економічної архітектури регіонального розвитку, що надасть змогу отримати систематизовану інформацію щодо загальної галузевої та функціональної структури наявних у ньому виробничих потужностей, ринкової і соціальної інфраструктури, інституцій, їх тенденцій розвитку у складі системної цілісності територіального простору.

Синергетичні ефекти проявляються в процесі використання таких механізмів взаємодії підприємницьких структур, як підприємницькі мережі, стратегічні альянси, довгострокові контракти та ін. Вони дозволяють знижувати трансакційні витрати, зовнішні і внутрішні ризики, підвищувати іннова-

ційність та конкурентоспроможність підприємницьких структур. Найважливішими синергетичними ефектами кластерів є:

- ефект перетікання знань у кластері;
- ефект збільшення грошового потоку за рахунок додавання грошових потоків компаній, що входять у кластер;
- ефект спільного використання інфраструктурних об'єктів;
- ефект зниження трансакційних витрат тощо [19].

Таким чином, синергетичними особливостями кластерної політики є виникнення соціальних та економічних ефектів від інтеграції економічних, виробничих, соціальних та інших потенціалів регіонального простору в напрямі реалізації кластерних ініціатив. Це, в свою чергу, позитивно впливає на чинники підвищення конкурентоспроможності регіону:

- активізація інноваційної діяльності в регіоні;
- зростання обсягів валового регіонального продукту;
- зростання попиту на регіональний експорт (збільшення експорту);
- збільшення рівня продуктивності праці;
- зниження собівартості експортної продукції.

З метою ефективної реалізації кластерної політики необхідно виокремити основні етапи її впровадження (рис. 1).

Рис. 1. Основні етапи впровадження кластерної політики

Побудова системи оцінювання ефективності кластерної політики передбачає чітке визначення цілей, базових принципів, набору показників, джерел інформації і часових рамок.

До базових принципів оцінювання ефективності кластерної політики слід віднести:

- принципи відповідності виконаних заходів. Для забезпечення відповідності здійснюється оцінка взаємозв'язку реалізованих заходів і технічних, соціальних чи економічних проблем, які необхідно вирішити;

– принцип результативності проведених заходів. Результативність підтверджується тим, що намічені цілі були досягнуті. Результативність підраховується за допомогою порівняння досягнутих і запланованих кількісних показників;

– принцип економічної ефективності, яка демонструє, що результати були досягнуті при розумних витратах. Показник економічної ефективності розраховується за допомогою розподілу бюджетних витрат на кількість отриманих результатів;

– принцип соціальної ефективності, згідно з яким виправдовуються очікування та відбувається гармонізація інтересів населення, влади та бізнесу.

Для оцінювання рівня розвитку мережевих об'єднань доцільно оцінити: кількість досягнутих домовленостей про партнерство; кількість угод про співпрацю; кількість проведених спільно заходів; кількість проведених спільних досліджень; рівень розвитку соціального капіталу.

Для оцінювання рівня розвитку окремих підприємств і економіки регіону в цілому доцільно враховувати дані по чистому приросту зайнятості; приросту ВВП; кількості нових компаній; кількості фірм в кластері; рівню інвестицій; обсягу реінвестованого прибутку, отриманого в ході реалізації кластерних проєктів; рівню прибутковості; обсягу експорту; зміні прибутковості галузі тощо.

Цей перелік не є остаточним і вичерпним, проте його можна вважати початковим для проведення оцінювання ефективності кластерної політики.

Вищенаведене дозволяє визначити стратегічні вектори реалізації кластерної політики в умовах трансформаційної економіки:

1. Формування нормативно-правового поля кластерної організації розвитку територій.

2. Підвищення ефективності співпраці в системі «регіон – наука – виробництво», для чого необхідно:

– стимулювання інновацій та підприємництва;

– створення університетів, які будуть брати на себе відповідальність за промислові НДДКР, дослідження будуть спрямовані на потреби місцевої економіки, а інвестиції можуть приносити швидшу віддачу.

3. Здійснення організаційно-економічної підтримки кластерних ініціатив. Організація сприятливого для цього ділового, інноваційного та інституціонального середовища є необхідним завданням уряду у створенні можливостей розвитку кластерних ініціатив через створення політичних структур, планів стратегічних дій. Для цього необхідні:

– розробка економічної політики;

– створення допоміжних організацій та структур;

– формулювання національної стратегії розвитку МСБ;

– розробка стратегії прямих іноземних інвестицій.

4. Формування єдиної інформаційної бази шляхом створення та підтримки каналів комунікації, що надасть змогу акумулювати та отримувати інформацію, у тому числі про політику уряду щодо кластерів та урядову допомогу. Без доступу до зовнішнього передового досвіду кластери можуть отримувати інформацію тільки у власних межах. Інтернет частково заповнює інформаційні прогалини, але не замінить цінність безпосереднього досвіду та широких особистих стосунків. Уряд може надати підтримку торговим делегаціям, візитам на міжнародні виставки тощо.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити висновки, що реалізація регіональної кластерної політики в умовах трансформаційної економіки створює сприятливе середовище для впровадження інновацій, дозволяє робити інвестиції в інфраструктуру кластерів і людський капітал, а також допомагає групам однієї спрямованості ефективно взаємодіяти між собою.

При реалізації програм розвитку кластерної політики в українських регіонах видається необхідним враховувати та адаптувати аналогічний досвід зарубіжних країн. Щоб кластерна політика не перетворилася на черговий інструмент лобювання інтересів владних структур, вона повинна охоплювати, по можливості, максимально широке коло учасників. При визначенні заходів, що забезпечують її реалізацію, слід ґрунтуватися на ретельному, неупередженому аналізі з використанням інструментів кластерного картування та оцінки синергетичних ефектів. Ініціацію як оцінки, так і самої політики слід здійснювати, переважно, на регіональному рівні.

Список використаної літератури

1. Войнаренко М. П. Кластероутворюючий потенціал Хмельниччини : технології та інструменти / М. П. Войнаренко, Л. А. Рибчинська // Регіони знань в Східній Європі : монографія / [наук. ред. І. В. Бакушевич]. – Тернопіль : ТІСІТ, 2010. – 256 с. (С. 68–78).
2. Соколенко С. І. Сучасний економічний розвиток регіону на основі інноваційних промислових кластерів [Електронний ресурс] / С. І. Соколенко. – Режим доступу : <http://www.sokolenko.com/clusters/51>
3. Захарченко В. І. Кластерная форма территориально-производственной организации / В. И. Захарченко, В. Н. Осипов. – Ч. 1. Экономические кластеры как новая форма организации производства в регионе. – Одесса : Фаворит – Печатный дом, 2010. – 122 с.
4. Трансформация промышленного комплекса региона: проблемы управления развитием : монография / [В. И. Дубницкий, И. П. Булеев, Н. Е. Брюховецкая и др.]; под общ. ред. В. И. Дубницкого, И. П. Булеева. – Донецк : ДЭГИ, Юго-Восток, Лтд, 2008. – 548 с.
5. Маршалл А. Принципы экономической науки : в 3 т. / А. Маршалл. – М., 1993. – Т. 1. – С. 176–189.
6. Портер М. Конкуренция [пер. з англ.] / М. Портер. – М., 2005. – 608 с.
7. Andersson, T. The cluster policies. Whitebook. / T. Andersson, S. Schwag, 2004. – P. 29–31.
8. Solvell, O. Clusters. Balancing evolutionary and constructive forces [Internet] / I. Solvell. – 2009. Available at: <http://www.clusterresearch.org/redbook.htm>. P. 63, 70.
9. Соколенко С. И. О кластеризации в странах ОЧИС / С. И. Соколенко // Деловой вестник. – 2007. – № 12(163). – С. 21.
10. Соколенко С. І. Інноваційні кластери – механізм підвищення конкурентоспроможності регіону / С. І. Соколенко. – Режим доступу : <http://ucluster.org/sokolenko/2008/07/innovacijny-klastery-mexanyzmpidvyshhennyakonkurentospromozhnosti-regionu/>
11. Федоренко В. Г. Кластери – системний інструмент підвищення конкурентоспроможності економіки / В. Г. Федоренко А. Ф. Гойко, В. Б. Джабейло // Економіка та держава. – 2007. – № 9. – С. 6–9.
12. Крикавський Є. В. Спеціальні економічні зони та кластерна політика України / Є. В. Крикавський, О. А. Похильченко // Бізнес Інформ. – 2011. – № 11. – С. 4–7.
13. Ульяновченко О. Ю. Методологічні засади формування кластерної політики в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / О. Ю. Ульяновченко // Державне будівництво – 2010. – № 2. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2010-2/index.html>
14. Куценко Е. С. Кластеры в экономике : основы кластерной политики государства [Электронный ресурс] / Е. С. Куценко // Предпринимательство в промышленности : пути развития. Мероприятия государственной поддержки совместных (кластерных) проектов МСП : сб. материалов к межрегион. конф. — Режим доступа : <http://promcluster.ru>
15. Положенцева Ю. С. Формирование региональной кластерной политики / Ю. С. Положенцева // Известия Курского государственного технического университета. – 2009. – № 2 (27). – С. 117–124.
16. Панкова М. О. Кластерна політика як інструмент стратегічного менеджменту / М. О. Панкова // Вісник Дніпропетровського університету. – 2012. – Вип. 6 (2). – С. 38–43. – (Серія «Економіка»).
17. Собкевич О. Промислова політика як чинник післякризового відновлення економіки України / О. Собкевич . – К. : Нац. шн-т стратег. дослідж., 2012.
18. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України. – К. : НІСД, 2013. – С. 53–57.
19. Ніжельська О. С. Підвищення галузевої, регіональної та національної конкурентоспроможності на основі розвитку кластерів / О. С. Ніжельська // Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації: регіональний аспект : І Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Ізмаїл, 2012.

References

1. Voynarenko, M. P., Rybchyns'ka, L. A. (2010) Klasteroutvoryuyuchyuy potentsial Khmel'nychchyny : tekhnolohiyi ta instrumenty. Rehiony znan' v Skhidniy Yevropi [nauk. red. I. V. Bakushevych]. Ternopil' : TISIT, 256 s.
2. Sokolenko, S. I. Suchasnyy ekonomichnyy rozvytok rehionu na osnovi innovatsiynykh promyslovykh klasteriv [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu : <http://www.sokolenko.com/clusters/51>
3. Zakharchenko, V. I., Osipov, V. N. (2010) Klaster'naya forma territorial'no-proizvodstvennoy organizatsii. Ch. 1. Ekonomicheskie klastery kak novaya forma organizatsii proizvodstva v regione. Odessa: Favorit – Pечатnyy dom, 122 s.
4. Dubnitskiy, V. Y., Buleev, Y. P., Bryukhovetskaya, N. E. i dr. (2008) Transformatsiya promyshlennogo kompleksa regiona: problemy upravleniya razvitiem; pod obshch. red. V. Y. Dubnitskoho, Y. P. Buleeva. Donetsk : DEGI, Yugo-Vostok, Ltd, 548 s.
5. Marshall, A. (1993) Printsipy ekonomicheskoy nauki: v 3 t. Moscow, T. 1, s. 176–189.
6. Porter, M. (2005) Konkurentsia [per. s angl.]. Moscow, 608 s.
7. Andersson, T., Schwag, S. (2004) The cluster policies. Whitebook, p. 29–31.

8. Solvell, O. (2009) Clusters. Balancing evolutionary and constructive forces [Internet], p. 63, 70. Available at: <http://www.clusterresearch.org/redbook.htm>
9. Sokolenko, S. I. (2007) O klasterizatsii v stranakh OChIS. *Delovoy vestnik*, 12 (163), s. 21.
10. Sokolenko, S. I. Innovatsiyni klasteri – mekhanizm pidvyshchennya konkurentospromozhnosti rehionu [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://ucluster.org/sokolenko/2008/07/innovacijny-klasteri-mexanyzmpidvyshhennya-konkurentospromozhnosti-regionu/>
11. Fedorenko, V. H., Hoyko, A. F., Dzhabylo, V. B. (2007) Klasteri – systemnyy instrument pidvyshchennya konkurentospromozhnosti ekonomiky. *Ekonomika ta derzhava*, (9), s. 6–9.
12. Krykavs'kyi, Ye. V., Pokhyl'chenko, O. A. (2011) Spetsial'ni ekonomichni zony ta klasterna polityka Ukrainy. *Biznes Inform*, (11), s. 4–7.
13. Ul'yanchenko, O. Yu. (2010) Metodolohichni zasady formuvannya klasternoyi polityky v umovakh hlobalizatsiyi [Elektronnyy resurs]. *Derzhavne budivnytstvo*, (2). Rezhym dostupu: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2010-2/index.html>
14. Kutsenko, E. S. Klasteri v ekonomike: osnovy klasternoyi polityky gosudarstva. *Predprinimatel'stvo v promyshlennosti : puti razvitiya. Meropriyatiya gosudarstvennoy podderzhki sovmestnykh (klasternykh) proektov MSP : sb. materialov k mezhhregional'noy konferentsii* [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://promcluster.ru>
15. Polozhentseva, Yu. S. (2009) Formirovanie regional'noy klasternoyi polityky. *Izvestiya Kurskogo Gosudarstvennogo Tekhnicheskogo Universiteta*, 2 (27), s. 117–124.
16. Pankova, M. O. (2012) Klasterna polityka yak instrument stratehichnoho menezhmentu. *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, 6 (2), s. 38–43.
17. Sobkevych, O. (2012) Promyslova polityka yak chynnyk pislyakryzovoho vidnovlennya ekonomiky Ukrainy. Kyiv: Nats. in-t strateh. doslidzh.
18. Innovatsiynyy rozvytok promyslovosti yak skladova strukturnoyi transformatsiyi ekonomiky Ukrainy (2013). Kyiv: NISD, s. 53–57.
19. Nizhel's'ka, O. S. (2012) Pidvyshchennya haluzevoyi, rehional'noyi ta natsional'noyi konkurentospromozhnosti na osnovi rozvytku klasteriv. Problemy ta perspektyvy innovatsiynoho sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku v umovakh hlobalizatsiyi: rehional'nyy aspekt: I Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. Izmayil.

T. P. Potapenko

SYNERGISTIC ASPECTS OF REGIONAL CLUSTER POLICY

In the article the definition of "cluster policy" in studies of various scientists is considered and the author's interpretation is given. It is noted that the level of cluster policy in Ukraine is quite low, but its content is largely formalized, which slows down the improvements of regional development. The basic problems of regional cluster policy realization in the conditions of transformation economy are revealed. Synergistic features of regional cluster policy, the content and forms of synergistic effects are investigated. It is indicated that regional cluster policy should focus on the activation of integration processes of economic, social and other capabilities of the region that can create synergistic effect. Advantages and disadvantages of cluster model in strategies of regional development in Ukraine are formulated. The basic stages of the implementation of regional cluster policy are indicated. The basic principles for valuation of the efficiency of cluster policy, including principles of compliance and effectiveness of performed activities, economic and social efficiency are determined.

Keywords: cluster, cluster policy, cluster initiatives, cluster concept, regional development, transformation economy, synergistic features, synergistic effect.